

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11176390>

BOSHQARUVNI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTNING O'RNI

Muxitdinov X.T

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy
kommunikatsiyalar universiteti dotsenti

ANNOTATSIYA

Maqolada tadqiqotda muammo va vaziyatlarni anglash, ularning kelib chiqish sabablari, xususiyatlari va mazmunini aniqlashga qaratilgan ilmiy izlanishlar bayon etilgan.

***Kalit so'zlar:** Tadqiqot, vujudga kelish qonuniyatlari, ilmiy tadqiqot, rivojlanish tendensiyalari, zamonaviy boshqaruv, samaradorlik mezonlari, tadqiqotning asosiy komponentlari, muammo, asoslash, belgilash, tadqiqotni tashkillashtirish, tadqiqot uslubi.*

РОЛЬ ИССЛЕДОВАНИЙ В РАЗВИТИИ УПРАВЛЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье описаны научные исследования, направленные на понимание проблем и ситуаций, определение их причин, характеристик и содержания.

***Ключевые слова:** Исследования, закономерности возникновения, научные исследования, тенденции развития, современный менеджмент, критерии эффективности, основные компоненты исследования, проблема, обоснование, определение, организация исследования, методология исследования.*

KIRISH

Dunyodagi rivojlangan mamlakatlar o'z oldiga nafaqat ko'plab mahsulotlar ishlab chiqarish va ularni bozorga olib chiqishni, balki chuqur bilim va ilmiy yutuqlarga asoslangan innovatsion iqtisodiyotga o'tish vazifasini qo'yimoqda. Endigi vazifa - nafaqat ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, balki ularning natijalarini amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan samarali mexanizmlarni yaratishdan iborat[1].

Tadqiqot – bu muammo va vaziyatlarni anglash, ularning paydo bo'lishini aniqlash, xususiyatlari va mazmunini ochib berish, universal hal qilish yo'llari va vositalarini topishdan iborat faoliyat turidir. Masalan, ilmiy faoliyat, uning asosini tashkil qiladigan va tadqiqot obyektining o'zini tutish qonuniyatlarini aniqlashga, yangi bilimlarni olishga mo'ljallangan tadqiqotlarning maksimal hajmini nazarda tutadi. Boshqaruvning rivojlanib borishi davomida tadqiqotlarning o'rni va ulushi o'sib boradi. Chunki tadqiqotlar olib bormasdan boshqaruv samaradorligiga erishish juda qiyin kechadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Mantiqiy ma'lumotnoma-lug'atda N.I.Kondakov "Tadqiqot" tushunchasini quyidagicha ta'riflaydi: "Tadqiqot – biror-bir obyekt (predmet, hodisani), uning vujudga kelish qonuniyatlari, rivojlanishi va jamiyat manfaatlari yo'lida qayta o'zgartirish qonuniyatlarini ilmiy o'rganish jarayonidir"[2]. N.Q.Yo'ldoshev, J.X.Rashidov. Zamonaviy boshqaruv uchun tadqiqot – kasbiy bilimdonlikning muhim ko'rsatkichidir. Zamonaviy menejer tadqiqotchilik faoliyati ko'nikmalarini egallab va o'zlashtirib borishi zarur deb takidklaydi [3]. И.А.Формичев "Ilmiy tadqiqot – yangi ilmiy bilimlarni ishlab chiqish jarayoni, bilish faoliyati turlaridan biri" deb ta'riflaydi[4].

Tadqiqot metodikasi. Tadqiqotda muammo va vaziyatlarni anglash, ularning kelib chiqish sabablari, xususiyatlari va mazmunini aniqlash. Tadqiqot metodologiyasida muammolarni tanlab olishning quyidagi prinsiplari juda muhim hisoblanadi:

- muammoning keskinligi;

- muammoning mazmuni;
- muammoning ilmiy sig‘imi;
- muammoni hal qilishning murakkabligi va vaqt manbayi;
- muammoning rivojlanish istiqbollari.

Muammoning qo‘yilishi quyidagi harakatlar yig‘indisini nazarda tutadi:

- muammoning markaziy masalasini aniqlash;
- asosiy muammoga aylangan qarama-qarshilikni qayd etish;
- mo‘ljallangan natijani taxminiy tavsiflash.
- chegaralash – tadqiqotning ehtiyojlariga muvofiq o‘rganish doirasini cheklash va o‘rganish uchun tanlangan obyekt sohasida ma’lum narsalarni noma’lumlaridan chegaralab ajratish;
- variantlashtirish – muammoning barcha elementlari uchun muqobillarini izlash.

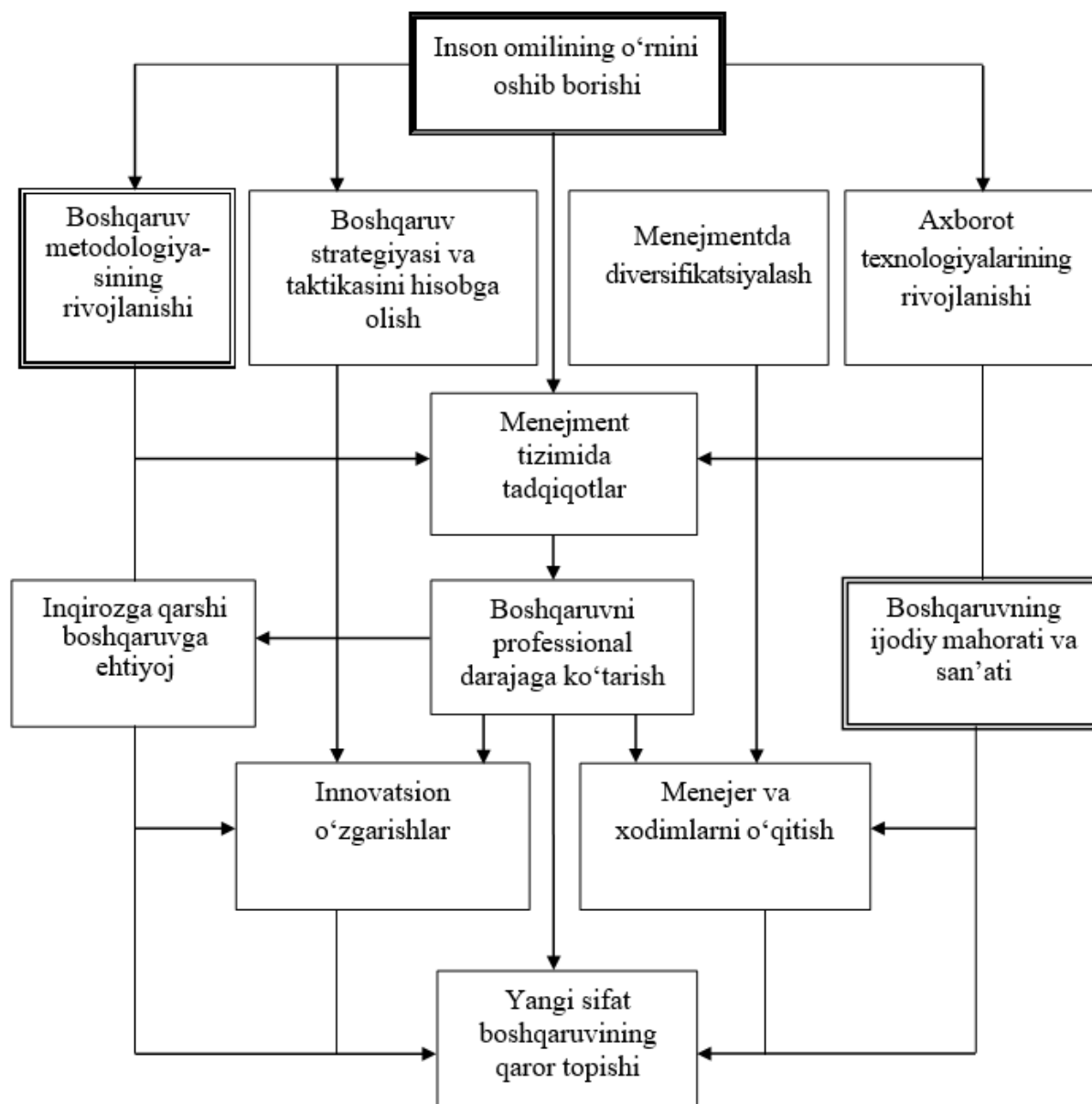
2. Muammoni baholash, u quyidagi xatti-harakatlar bilan tavsiflanadi:

- kondifikatsiya qilish – muammoni yechish uchun kerakli barcha sharoitlarni, jumladan usullar, vositalar, yo‘llar va hokazolarni aniqlash;
- kognifikatsiya qilish – muammoviylik darajasini, ya’ni muammoni yechish uchun foydalanish talab qilinadigan axborotdagi ma’lum va noma’lumlarning o‘zaro nisbatini aniqlab olish;
- o‘xshatish – hal etilgan muammolar orasida yechilayotgan muammoga o‘xshashlarini topish;

3. Asoslash, u quyidagi amallarning ketma-ketligini ifodalaydi:

- aktualizatsiyalash – muammoning dolzarbligi, uni qo‘yilishi va yechilishini asoslovchi dalillarni keltirish;
- murosaga kelish – muammoga qarshi e’tirozlarni ilgari surish;

Tadqiqotlar zaxiralar qayerda mavjudligini, ularni rivojlantirishga nima xalaqit berayotganini, nimadan xavfsirash va qaysi tendensiyalarni qo‘llab-quvvatlash zarurligini aniqlash imkonini beradi (1-rasm).

1-rasm. Menejmentning asosiy rivojlanish tendensiyalari

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotning o'ziga xos xususiyati va tadqiqotchining tajribasiga qarab amallar va operatsiyalarning ketma-ketligi o'zgarishi yoki ular birgalikda amalga oshirilishi mumkin.

Muammo qo'yilishining uchta darajasi mavjud:

1) muammo qo'yilishining intuitiv shakli – bu holda muammo- ning markaziy masalasini qo'yish bilan cheklanadi;

2) ko‘pgina mavjud muammoning ro‘yxati mavjud bo‘lishiga qaramay, ko‘rsatilgan qoidalarga muvofiq, zaruratisiz qo‘yilishi;

Bunday metodologiya tufayli tadqiqotni rejalashtirish va tadqiqotchi ishini tashkil qilish ta‘minlanadi, lekin ayni vaqtda nima uchun aynan ushbu qoidalar to‘plamidan foydalanish zarurligi va ular qanchalik boshqaruv vaziyati bilan bog‘langanligi chuqur tahlil qilinmagan. Shu sababli hali aniqlanishi zarur bo‘lgan muammoni emas, balki aynan boshqaruv vaziyatini tadqiqotning predmeti deb hisoblash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh.M. Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. –Toshkent: “O‘zbekiston”, NMIU. 2017. 168–169 b.

2. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. – М.: Книга по Требованию, 2013.– 720 с.

3. N.Q.Yo‘ldoshev, J.X.Rashidov. Menejmentning tadqiqot usullari. Darslik. – T.: «Innovatsion rivojlansih nashriyot- matbaa uyi», 2021. 152 bet.

4. Формичев И.А. Исследование систем управления. Учебник.-М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К”,2013 -348 с.

5. Минякова Т.Е. Методы исследований в менеджменте. Учебное пособие. –Улбьяновск: УЛГТУ, 2017. – 112 с.

6. Мельников В.П., Схиртладзе А.Г. Исследование систем управления. Учебник.-М.: Издательско Юрайт, 2016 -447 с.